

Új elmélet Horthy felelősségéről

Egy újonnan megjelent könyv szerint Horthy Miklóst az eddig ismertnél lényegesen nagyobb felelősség terheli a holokausztban. Ormos Mária történész szerint semmivel sem igazolható az a feltételezés, amelyre a szerző új elméletét építi.

BUDAPEST (MTI)

A magyarországi vidéki zsidóságot egy Horthy és Hitler közötti titkos megállapodás alapján hurcolták és pusztították el 1944-ben – állítja Sebők János, akinek A titkos alku című könyvét a budapesti Holokauszt Emlékközpontban mutatták be. A szerző elmondta: nincs olyan forrás, amely a megkötött alku létét egyértelműen bizonyítaná, hozzátevé, könyvét afféle vitairatnak szánja.

Ormos Mária, aki egyaránt írt monográfiát Horthyról és Hitlerről, azt mondta az MTI megkeresésére, hogy a „titkos alku” semmivel sem igazolható. A történész nem is lát esélyt arra, hogy egy ezt igazoló dokumentum előkerüljön. A klessheimi megbeszéléseket már behatóan tanulmányozták – mondta.

A roaktörténezként ismert Sebők János elmélete szerint a megállapodás értelmében a megszállt Magyarország annál előbb kapta volna vissza szuverenitását, minél gyorsabban teljesíti az egykori kormányzó Hitler igényeit, köztük a zsidóság maradéktalan deportálását. Sebők János azt mondta: az utóbbi tíz-tizenöt évben megjelent visszaemlékezéseket, népbírósi tárgyalások jegyzőkönyveit, titkosszolgálati iratokat, külföldi dokumentumokat kutatót, és a „dokumentumokból rakta össze” azt, hogy Hitler és Horthy 1944. március 18-án Klessheimben kötött megállapodást, egyfajta gentlemen's agreementet az ügyben.

Tíz évvel ezelőtt, negyvenkilenc évesen hunyt el Szekeres Mihály Munkácsy-díjas belsőépítész-iparművész. Megállt a szíve, és ezzel megszakadt életműve.

De amíg egy festő után megmaradnak falra akasztható alkotásai, az utókor nem kegyelmez a belső terek tervezőjének.

Szekeres Mihály, Szeged Munkácsy-díjas művészének búcsúztatását abban a szertartásteremben rendezték tíz évvel ezelőtt, 1994 októberében, amelyet ő tervezett a Bajai úti halotthamvasztó épületébe. Váczy Mária közgazdász, Szekeres Mihály özvegye csak halaknak jegyzi meg, azóta kevesen köszöntek el ott szeretteiktől.

Holott nem ez volt az elképzelés. A művész egyik interjújában úgy nyilatkozott, „máig megoldatlan probléma, hogy az emberek egyik legmegrázóbb időszakában kegyeletes, méltóságteljesen ünnepélyes és nemesen egyszerű környezetben búcsúzhassanak szeretteiktől.” Úgy gondolta, a téglá-architektúra, a tölgyfaajtók és a kopjafákat idéző székek segítenek az embereknek elviselni a gyász fájdalmát. Nos, Szekeres Mihály búcsúztatásán mégsem az 1985-ben általa tervezett székeken ültek a gyászolók, mivel azokat pénzühiány miatt azóta sem faragták meg. A mintadarab ma özvegye lakásában csodálható meg.

A székek nem készültek el, de ha sorra vennénk, mi az, ami elpusztult Szekeres élet-

MI MARAD EGY BELSŐÉPÍTÉSZ-IPARMŰVÉSZ UTÁN?

Szeged elfelejtette Szekeres Mihályt

Az egyik utolsó felvétel Szekeres Mihályról, a háttérben a halotthamvasztóba tervezett szék fotója

FOTÓ: DM/DV

művéből, egyre gyarapodó listát kapnánk. Áll a színház – a művész ezt tekintette élete egyik fő művének –, 1986-ban Kiváló Munkáért miniszteri

Váczy Mária, a művész özvegye

FOTÓ: FRANK YVETTE

kitüntetéssel, Alkotói díjjal és Pro Theatro emlékéremmel jutalmazták érte. Nem nyúltak avatlatlan kezek az újszegedi rendezvényházhoz és sgraffitóihoz, a Gödör étteremhez, a Takaréktár utcai tanpostához, a Deák gimnáziumhoz. Eltűnt ugyanakkor a művész kezének nyoma a Kígyó patikáról, a volt Postabankról, a Kis Virágról, nem tudni, mi történt a Hági étterem Tisza hullámszását felidéző mennyezetével, megvannak-e a székek, az a két faragott fatábla, amelyet a Carmina Burana ihletett, és nem tudni, mi lesz a sorsa azoknak az iskoláknak, házasságkötő termeknek, bank- és postafiókoknak, amelyeket Szegedre és más városokba, falvakba tervezett.

Özvegye szerint a művész legtöbb képzőművészeti alkotására még a nevét sem véste

fel. Váczy Mária azt fájjalja főleg, hogy a legújabb átalakításokkal nem őrzik a megőrzendőt, nem építik be az elődök munkáját az újba, a tárgyi emlékeket nem rakják el. Mindenki mindent előlrol akar kezdeni. „Misi és munkatársai a színház tervezésekor azt tartották szem előtt, hogy a régi formákat és a hangulatot megőrizve a kor követelményeinek megfelelő tereket alakítsanak ki. Ezért annyira sikeresek például azok a korlátok, amelyek illeszkednek a múlthoz, ugyanakkor új funkciókat kaptak: rájuk támaszkodva a megnyitott mennyezeten keresztül be lehet látni az egész belső tere.”

„A mi munkánkban nincs önmagában jó vagy rossz terv – idézzük újra a művészt. A használat minősít, a haszná-

Ő és a város

Szekeres Mihály Budapesten született 1945-ben, ott járt középiskolába, végezte el az Iparművészeti Főiskolát. Szegedre alkotni jött, első önálló tervezése a Kígyó utcai MTESZ-székház volt. Arra tette fel életét, művészetét, hogy otthonosabb varázsolja választott városát, és becséppessze falai közé a harmóniát. A Kiss Dávid-palota egyik művészalakásában élt – amelyet többedmagával az épület másik három sarkának beépítésével grátisz terveztek a városnak –, onnan járt be mindennap ugyanazon az útvonalon, hóna alatt a papírhengerekkel a Csomitérvhez, első és utolsó munkahelyéhez. A kapitalizmus beköszöntével pedig magánzó lett, tervezőasztala az otthonába költözött. Lakásában, 1994. szeptember 14-én érte a végzetes szívinfarktus, kómába esett, és október 4-én – szakmai pályafutásának 25. évében – meghalt.

lők döntenek munkánk érdemjegyről.” És a használók, úgy tűnik, felejtenek. Az özvegy úgy tudja, a valahai megyei tervezővállalat, a Csomitérv levéltára őriz Szekeres Mihály tervrajzait. A Csomitérv utáni idők vázlatai azonban tizenegyet terjedelmes dobozban nyugszanak Váczy Máriaánál – aki már nem Szegeden lakik. S nála található meg a művész kevesek által ismert grafikái, portréi, intarziái, monoptípiái, makettjei és tárgyai. Talán jövőre, születésének 60. évfordulójára sikerül egy emlékkiállítás megrendezni.

FEKETE KLÁRA

PODMANICZKY SZILÁRD

Huszonégy évszak

(őszi napló)

A berlini Altes múzeum kiállításai közül A természet víziója ígért meg sokat. Angol festők a 19. század közepéről. A természetet nem könnyű úgy festeni, hogy ne váljon belőle azonnal giccs, egyfajta szépelgő, modoros utánérzés, de mintha a 19. században másként látták volna a festők a környezetüket. Amellett, hogy ezeken a képeken szépnek mutatkozott a táj, a kompozícióban azonnal érezhető valamiféle kompakt transzcendensre való utalás, a képeknek olyan erős az atmoszférája, hogy azonnal magával rántja a néző fantáziáját. Persze minderről képek nélkül beszélni elég bajos, leírásom inkább arra a döbbenetre vonatkozik, amit itt átéltem, s hirtelen nem tudtam eldönteni, a képekből árad felém ez a teljességet igénylő atmoszféra, vagy már túl a modernen magam töltöm meg őket. Nyilván a kettő összhangjáról lehet itt szó, mégis, nem árt ezzel óvatosan banni.

A múzeumok leírásának sorát itt be is fejezném, mert érdemleges élmény nélkül kár lenne a látottak egyszerű megoldásait pofozgatni. Jöjjön inkább egy szép, bár borongós este, a Múzeumok hosszú éjszakája, mikor is közel száz múzeum tartott nyitva éjjel kettőig, és előre megtervezett menetrend és útvonal szerint buszok szállították a látogatókat. El sem tudtam volna képzelni, hogy az amúgy nem tűlsúfolt Berlin egyszer csak megtelik hőmpolygó tömeggel, a forgalom akadozik az Unter der Lindenen, és nemcsak a sör és a virsli fogy, de a nyílt utcán kíváncsi tömeg vonulgat. Volt is mire kíváncsinnak lenni. Egyetemisták készítettek számos érdekes installációt, amelyeknek friss szellemessége azt a szabadságot árasztotta magából, amelyre valójában a művészet hivatott, ha szabad ezt így, hogy az embert kibányássza a hétközi monotóniából.

Az első szép installációt a Brandenburgi kapu előtt állították föl. Vörös fényvel megvilágított, oldalán tenyérmokkal súlyos talpazatból rúd nyúlt hat méter magasba, tetején mozdulatlan tekintetű férfi ült egy fotelben, kék fényben úszva. Alatta sárga fényruhás rendőr vigyázta. Különös kontraszt keletkezett így a kapu tetején száguldó lovakkal, és a kocsiiban ülő heroikus férfialakkal, illetve korunk

foteles, mozdulatlan, nem cselekvő alakjával. Bár nyilván aszociációk és értelmezések széles tere kínálkozik még, ám mintha mégis közös töről fakadna a két „mű”, és ugyanaz a szellem mutatná más és más oldalát.

Az installációk sorában egy szemgolyókból készített szorobán következett. A szemgolyók lehettek úgy 15 centi átmérőjűek, ám a mű akkor vált igazán háborzongatóvá, mikor egy pár éves kisgyerek lépett hozzá, és apró kezével, nyilván nem ismerve a műveleteket, **togatni kezdte a fejével** azonos méretű szemgolyókat.

A szemgolyómotívum folytatódott, még hozzá még nagyobb szemgolyókkal, amelyek belsejében már emberek toporogtak, s ha valaki benézett ezekbe a szemekbe, más, apró szemek néztek vissza rá, mi több, a **pupilláris** aljára szerelt webkamera mintha az agyban jelenítené meg a szem által fókuszált képet, egy nagy képernyős tévén jelenítette meg a nézelődőt. Ezek a megoldások persze nem új keletűek a számítógépes művészetben, viszont elgondolkodtató élményforrásként még mindig jól működtek, legalábbis a látogatók egyszerű rádöbbenéséből ítélve.

Talán a következő installáció vonzotta a legtöbb nézőt. Itt a figyelem középpontjában egy óriási véccésze állt, fölnyitott, tűzpiros fedéllel. A véccé aljából széles cső vezetett valami gépbe, amely nyilván az ürülék átalakítását hivatott szimbolizálni, majd a cső hosszan kanyargott újra a véccéhez, pontosabban a véccé nyílása fölé vezetett. Mindebben, ugye, nem nehéz fölfedezni a táplálék természetben megtett útját. De hogy mobilitása is legyen a műnek, két férfi négykerekű autótkát távirányított a csőrendszerben, jelezve a táplálék vonulását. A **véccésze** fölött pedig két csajsi álldogált heves izgalommal, körömrágra szurkoltak az autókna (a táplálékna), s mikor az végre a budiban elérte célját, éljeneztek (németül) és tapsoltak (magyarul is). Igazán édesek voltak. Mintha két angyal örközne mindenek felett. Még a mocskok fölött is, ami ettől kicsit tisztább lesz.

A sorban utolsó installációt két konténer adta, amelyekben egy-egy szobát rendeztek be. **Békebeli endékás** konyhát és egy han-

gulosabb könyvtárszobát, s mindkét életterben szereplők dohányoztak, beszélgettek, mintha mi sem történt volna, éltek az életüket. A közönség pedig az ablak alá fabrikált emelvényen kukkolhatta, mi történik odabent.

A legvégső installáció, ami az eddigiektől távolabb volt fölállítva, szintén látványos, bár nehezebben értelmezhető szerkezet. Építkezések állványzatához használt csövekből és bilincsekből szabálytalan szerkezetű, toronyyszerű épülethálózat jött létre, amit igen intenzív vörös fényvel világítottak meg, alulról pedig időnként tömörten mennyiségű füst csapott elő. Talán ha a címét tudtam volna. Így csak annyit sejtettem az egyébként szemre imponáns szerkezet, hogy itt aztán **gőzerővel folyik** az építkezés. Ez persze nem egy időálló megfejtés.

O-ó, majdnem elfelejtettem a legfurábbat, amit éjszaka nem lehetett igazán jól fényképezni, ezért kimaradt a sorból. Ez egy széles nádlevelekkel bekerített lomha szörnyeteg volt, amely furcsa hangokat bömbölt, szuszogott, **morgott és mozgott** a bundája, mintha lélegezne, és hatalmas, szívós szájszervben végződő fejtét lengette ez a négy lábú „nemtommicsoda”. Talán felelhető jelképe a természetpusztításnak.

Ez az éjszaka is furán ért véget. Egy utcai árusnál sült kolbászt rendeltem, amit azonnal ki is pakolt, mustárral, a pénzt elkérte, de **kenyérként egy vállrándítást** adott. Elfogyott, mondta keleties németiséggel. Szerencsére eleredt az eső, és lehűtötte a fejemet.

Aztán valahogy minden olyan gyorsan történt, talán azért, mert túlságosan is látványos helyeken jártam. A Potsdamer platzon a Sony centerben, ahol kellemesen elnyűszöghet az ember, aztán egész Berlinen áthajóztam a Spree folyón, ami talán alig szélesebb ötven méternél, és mindkét oldala kibetonozott, így inkább csatorna **benyomását kelti**, viszont egy óra alatt átvonulhatunk a legmodernebb nyugati, üveges épületektől a keleti blokk emlékeit idéző házsorok között. Egyszer majd ezek is megérnek a lebontásra. Berlin keleti részén rengeteg az üres lakás, viszonylag olcsón lehet albérlethez jutni, már ha valakit érdekel ez, és szeretne kicsit szétnézni Európa jelenleg legmozgalmasabb városában.